

πιθήκου.» Ἀλλ' ὁ Δάρβιν δὲν ἦτο ἄθεος· τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀριθμήτως ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας καὶ τῶν ἐπιστολῶν του.

Κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ νεανικὴν του ἡλικίαν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πλοῦ, ὁ Δάρβιν ἐπίστευεν εἰλικρινῶς, παραδεχόμενος πάντα τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας, τὸν μάλιστα ὥστε ἐξήγειρε τὴν ἰλαρότητα τῶν συμπληρώτων του, οἵτινες ἐν τούτοις δὲν ἦσαν ἄθρησκοι. Ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1839, μετὰ βαθείας σκέψεως μετέβαλεν ὁ Δάρβιν τὰς ἰδέας αὐτοῦ. Ἀπὸ χριστιανοῦ ἐγένετο θεϊστής· ἤσθανετο τὴν ἀνάγκην δημιουργοῦ, βλέπων τὸ δημιουργημα, τὴν ἀνάγκην νομοθέτου βλέπων τοὺς πλήρεις μεγαλείου νόμους οὓς ἐξηρέυνα καὶ ἡρμήνευε, παρεδέχετο δὲ ὅτι οἱ νόμοι ἐξακολουθοῦσι τὴν πορείαν τῶν ἀνευ μεσολαβήσεως τοῦ ἀρχῆθεν θέντος αὐτοῦς.

«Δὲν δύναμαι νὰ πεισθῶ λέγει που, ὅτι ὁ ἀγαθὸς καὶ παντοδύναμος Θεὸς ἐδημιούργησε τοὺς ἰχθυόοντας (παράσιτα ζωῶφια τρεφόμενα ἐκ τῶν καμπῶν ἄς θανατοῦσι) ἐκ προθέσεως, ἐπὶ τῷ ὀρισμένῳ σκοπῷ νὰ ζῶσιν ἐν τῷ σώματι τῶν καμπῶν, οὔτε τοὺς ποντικούς ὅπως διασκεδάζωσι μετ' αὐτῶν αἱ γαλαῖ.» Ἀλλὰχοῦ δέ· «Ὁ κεραυνὸς φονεῖει ἄνθρωπον τινα καλὸν ἢ κακόν, ἔνεκα τῆς λίαν περιπλόκου ἐπενεργείας τῶν φυσικῶν νόμων.» Ὁ Δάρβιν λοιπὸν ἐπίστευεν ὅτι οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὸ σύμπαν, οὓς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς δὲν δύνανται νὰ μεταβληθῶσι. «Ἐν τούτοις, λέγει, οὐδέποτε ὑπῆρξα ἄθεος. Οὐδέποτε ἠρνήθην τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ. Εἰς Ὀλλανδὸν τινα ἔγραφε· «Τὸ μεγαλείτερον ἐπιχείρημα περὶ τῆς ὑπάρξεως Θεοῦ μοι φαίνεται ὅτι εἶνε ἡ ἀδυναμία εἰς ἣν εὐρίσκόμεθα νὰ νοήσωμεν ὅτι τὸ μέγα καὶ ἐκπληκτικὸν τοῦτο σύμπαν μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ὄντων εἶνε προϊόν τυχῆς.» Ἐν ἄλλῃ δ' ἐπιστολῇ ἔγραφε· «Νομίζω ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως εἶνε καθ' ὅλοκληρίαν ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν εἰς Θεὸν πίστιν· ἀλλὰ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ὁρισμὸς τῆς ἐννοίας Θεὸς ποικίλλει κατὰ τὰ πρόσωπα.» Καὶ ἐξ ἄλλων ἐτι χωρίων τῆς αὐτοβιογραφίας καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Δάρβιν καταφαίνεται ὅτι ἦτο Θεϊστής καὶ οὐχὶ ἄθεος.

Ὁ Δάρβιν ἀπέθανε τῇ 19 Ἀπριλίου 1882, ἐκ νοσήματος τῆς καρδίας. Τοὺς τελευταίους τῆς ἀσθενείας του μῆνας παρεπονεῖτο ὅτι εἶχε μεγάλην ἀδυναμίαν καὶ ζάλην. Εἶδεν ἐρχόμενον τὸν θάνατον ἀλλὰ δὲν τὸν ἐφοβήθη, καὶ ἐξέπνευσεν ἐν μέσῳ τῶν οικείων του. Τῇ προτάσει μελῶν τιμῶν τοῦ κοινοβουλίου ἐνεταφιάσθη εἰς τὸ Οὐετσμίνστερ. Ἀναπαύεται οὐχὶ μακρὰν τοῦ Νεῦτωνα, δικαίως δὲ ἡζιώθησαν βασιλικῆς ταφῆς οἱ βασιλεῖς οὗτοι τῆς διανοίας.

Κ.

## ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἡ εὐτυχία εἶνε λευκὴ ἢ ῥοδαλὴ· οὐδεὶς ποτε διανοήθη νὰ τὴν χρωματίσῃ ἄλλως.

Ὁ ἄνθρωπος εἶνε οἷος ὁ ἔρως αὐτοῦ.

Ἡ ἀγέρωχος γυνὴ ἢ ἀπαξιῶσα νὰ ζητήσῃ στήριγμα παρὰ τῷ ἀνδρὶ ἀπόλλυσι τὸ κατ' ἐξοχὴν θέλητρον τοῦ φύλου αὐτῆς.

Ἀνάμνησις εἶνε ἡ σκιά τῆς εὐτυχίας.

Εἶνε εἶδος ἀγνωμοσύνης τὸ ν' ἀγαπᾶται τις καὶ νὰ μὴ εἶνε εὐτυχής.

Ἐν ταῖς σχέσεσι ταῖς μᾶλλον οικείαις, ταῖς φιλικωτάταις, ἢ κολακεία καὶ ὁ ἔπαινος εἶνε τόσον ἀπαραίτητοι ὅσον τὸ ἔλαιον ὅπερ καθιστᾷ εὐχερῇ καὶ ἀθόρυβον τὴν στροφὴν τοῦ τροχοῦ.

## ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἡ βασίλισσα Βικτωρία, ἥτις τὰς χειμερινὰς διατριβὰς αὐτῆς ποιεῖται εἰς τὴν ἐν Βάλμοραλ τῆς Σκωτίας πεφημισμένην ἔπαυλιν, ἔμαθεν ἐσχάτως ὅτι νεανίς τις τῶν περιοικῶν διατέλει ἐν ἀπελπισίᾳ διότι τὴν ἐγκατέλειπεν ὁ μνηστὴρ τῆς, προτιμήσας ἄλλην ἔχουσαν προῖκα 200 λιρῶν στερλινῶν. Ἡ ἄνασσα εἰδοποίησε τὴν νεανίδα ὅτι θὰ ἐλάμβανεν ἴσην προῖκα παρ' αὐτῆς, ἅμα ὡς εὗρισκε νέον μνηστῆρα. Μαθὼν τοῦτο ὁ πρῶτος μνηστὴρ ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ συνδιαλλαγῇ. Ἀλλ' ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς γονεῖς τῆς κόρης, ὅτι τὴν ὑποσχεθεῖσαν προῖκα θὰ δώσῃ ἐὰν ἡ νεανίς εὕρῃ μνηστῆρα, δυνάμενον νὰ τηρήσῃ τὸν δοθέντα ὅρκον.

Περιεργοτάτην διαθήκην ἐγκατέλειπεν ὁ ἀποθανὼν ἐσχάτως ἐν Βαθ Ἀγγλος ἀντισυνταγματάρχης Nach. Κληροδοτεῖ δι' αὐτῆς ἐτήσιον εισόδημα 10 λιρῶν στερλινῶν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ πρεσβυτερίου τοῦ Βαθ, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι ὁ κωδωνοκρούστης θέλει κρούει πενθίμως τοὺς κώδωνας ἀπὸ τῆς 8ης πρωτῆς μέχρι τῆς 9θῆς ἐσπερινῆς ὥρας τὴν ἐπέτειον τοῦ γάμου του, τούναντίον δὲ χαρμωδῶς κατὰ τὰς αὐτὰς ὥρας τῆς ἐπέτειου τοῦ θανάτου του « ἡμέρας καθ' ἣν—λέγει ἡ διαθήκη—ἀπηλλάγη ἀφορήτου οἰκογενειακῆς τυραννίας καὶ βίου ἀθλίου».

Λίαν χρησίμως ἐφηρμύσθη ἐσχάτως τὸ τηλέφωνον ἐν τοῖς ἀγγλικαῖς νοσοκομείοις· οἱ πυρῆσσοντες καὶ οἱ ἐπὶ κολλητικῶν νοσημάτων προσβαλλόμενοι δὲν εἰςεύρουν πῶς νὰ ἐκδηλώσωσι τὴν εὐαρέσκειάν των. Τὸ τηλέφωνον τοποθετεῖται παρὰ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς, ὅστις εὐκόλως δυνάμενος οὕτως νὰ ἐμιλῇ